

УДК 911.3:339.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2026-3-3>

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: СУБРЕГІОНАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ІЄРАРХІЯ ЦЕНТРІВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Лисичарова Галина Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри географії,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

ORCID ID: 0000-0002-7368-9828

Таршина Тетяна Володимирівна

вчитель географії та фінансової грамотності,

Слобожанський ліцей Слобожанської селищної ради Дніпровського району Дніпропетровської області, с. Слобожанське, Україна

ORCID ID: 0009-0003-8503-1366

***Актуальність дослідження** зумовлена необхідністю переосмислення ролі транснаціонального капіталу в управлінні глобальним економічним простором на тлі посилення геополітичної турбулентності. У сучасних умовах штаб-квартири ТНК виступають ключовими «командними пунктами» світового господарства, а їхня дислокація визначає нову ієрархію глобальних міст та субрегіонів. **Предмет дослідження** – територіально-функціональна структура глобального транснаціонального капіталу за даними Forbes Global 2000 (2025). **Метою дослідження** є здійснення комплексного суспільно-географічного аналізу просторової ієрархії ТНК, розробка типології національних корпоративних каркасів та встановлення кореляції між генезисом капіталу і його технологічною адаптивністю. **Методи**: порівняльно-географічний аналіз, функціонально-ієрархічне ранжування міст, картографічне моделювання.*

***Результати дослідження**: доведено збереження фундаментальної просторової асиметрії, де субрегіони «Триади» контролюють понад 75% капіталу глобальних ТНК. Вперше обґрунтовано типологію національних корпоративних каркасів, що включає вісім моделей організації капіталу (від глобальних диверсифікованих гіпер-мереж США та Китаю до столичних центрів Глобального Півдня). Систематизовано функціональну ієрархію 351 міста-вузла, де диференційовано роль «Альфа-міст», інноваційних технополісів та логістичних хабів у забезпеченні стійкості бізнес-простору. Виявлено залежність між генезисом капіталу та його адаптивністю, що проявляється у контрасті між «американським динамізмом», «європейським консерватизмом» та «азійським еволюційним стисненням». **Висновок**: сучасні вектори розвитку ТНК спрямовані на перехід від лінійних моделей «Центр-Периферія» до мережевих екосистем, де стійкість забезпечується функціональним паритетом між фінансовими та інноваційними вузлами. **Практична значущість** полягає у можливості використання результатів для формування стратегій децентралізації економічного управління та розвитку національних інноваційних кластерів.*

***Перспективи подальших досліджень**: аналіз впливу мілітаризації світової економіки на зміну галузевих пріоритетів ТНК у секторі військово-технічного співробітництва.*

***Ключові слова**: географічне країнознавство, транснаціональний капітал, Forbes Global 2000, корпоративний каркас, глобальні міста-вузли, мережева децентралізація, генезис капіталу, геопросторова асиметрія, функціональний паритет.*

GEOGRAPHIC COUNTRY STUDIES OF TRANSNATIONAL CAPITAL: SUBREGIONAL DEVELOPMENT VECTORS AND HIERARCHY OF CORPORATE GOVERNANCE CENTERS

Lysycharova Halyna Oleksandrivna

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Geography,
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7368-9828

Tarshyna Tetiana Volodymyrivna

Teacher of Geography and Financial Literacy,
Slobozhanskyi Lyceum of Slobozhanske Settlement Council,
Dnipro District of Dnipropetrovsk Region, Slobozhanske, Ukraine
ORCID ID: 0009-0003-8503-1366

Relevance of the study is driven by the need to rethink the role of transnational capital in managing the global economic space amidst intensifying geopolitical turbulence. In contemporary conditions, TNC headquarters serve as the key «command posts» of the world economy, and their location defines a new hierarchy of global cities and subregions. **Subject of the study** – is the territorial and functional structure of global transnational capital based on Forbes Global 2000 data (2025). **The aim of the study** is to conduct a comprehensive socio-geographic analysis of the spatial hierarchy of TNCs, develop a typology of national corporate frameworks, and establish a correlation between the genesis of capital and its technological adaptability. **Methods:** comparative geographic analysis, functional-hierarchical ranking of cities, cartographic modeling.

Results of the study the preservation of fundamental spatial asymmetry has been proven, with the «Triad» subregions controlling over 75% of global TNC capital. For the first time, a typology of national corporate frameworks has been substantiated, including eight models of capital organization (ranging from the global diversified hyper-networks of the USA and China to the metropolitan centers of the Global South). The functional hierarchy of 351 node cities has been systematized, differentiating the roles of «Alpha cities», innovative technopolises, and logistics hubs in ensuring business space resilience. A dependency between the genesis of capital and its adaptability has been identified, manifested in the contrast between «American dynamism», «European conservatism» and «Asian evolutionary compression». **Conclusion:** contemporary vectors of TNC development are directed towards a transition from linear “Center-Periphery” models to networked ecosystems, where resilience is ensured by functional parity between financial and innovative nodes. **Practical significance of the study** lies in the possibility of using the results to formulate strategies for economic management decentralization and the development of national innovation clusters.

Prospects for further research: analysis of the impact of the world economy’s militarization on the changing sectoral priorities of TNCs in the military-technical cooperation sector.

Keywords: geographic country studies, transnational capital, Forbes Global 2000, corporate framework, global node cities, networked decentralization, genesis of capital, geospatial asymmetry, functional parity.

Постановка проблеми. Трансформація глобального світопорядку та посилення геополітичної турбулентності вимагають переосмислення традиційних країнознавчих моделей. ТНК сьогодні виступають не лише економічними суб’єктами, а й ключовими геопросторовими акторами, що формують нову «каркасну» ієрархію світу. Актуальність дослідження географічного країнознавства капіталу зумовлена необхідністю ідентифікації реальних центрів ухвалення рішень та векторів перерозподілу світового впливу.

Корпоративна мережа (за Forbes Global 2000 [1]) відображає глибоку асиметрію: попри цифровізацію, капітал концентрується у субрегіональних вузлах. Це актуалізує вивчення штаб-квартир ТНК як «командних пунктів» світової економіки та ядер геоурбаністичних систем. Динаміка 2024–2025 рр. підтверджує зміцнення азійських полюсів сили поряд із традиційними атлантичними центрами.

Процес визначається трьома детермінантами: геополітичною (зростання державного

капіталізму), структурно-технологічною (домінування ІТ-сектору) та урбаністично-ієрархічною (автономія глобальних міст). Виникла гостра потреба у сприйнятті карти світу не як сукупності кордонів, а як ієрархії вузлових центрів корпоративної влади, що й зумовлює необхідність даного суспільно-географічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження процесів транснаціоналізації у сучасному країнознавстві формується на перетині кількох наукових дискурсів. Аналіз фундаментальних та прикладних праць дозволяє систематизувати наявні підходи за такими ключовими напрямками:

1. Концептуалізація глобалізації та ланцюгів вартості. Еволюцію світогосподарських зв'язків та термінологічного апарату висвітлено у працях вітчизняних науковців (І. Федішина, С. Радзієвської [2–3]). Фундаментальні аспекти фрагментації виробництва та роль ТНК у сучасних глобальних ланцюгах вартості (GVC) розкрито у працях П. Антраса (P. Antràs) та Р. Болдуїна (R. Baldwin) [4–5], які обґрунтовують перехід від торгівлі товарами до торгівлі завданнями та інтелектуальним капіталом.

2. Просторова організація та інституційний розвиток ТНК. Геостратегічне позиціонування капіталу досліджено Б. Яценком та В. Калініним [6–7]. Закордонний досвід, зокрема звіти ЮНКТАД (UNCTAD) [8] та концепція «підприємницької держави» М. Маццукато (M. Mazzucato) [9], акцентує на зміні природи капіталу. Дослідження К. Хоусона та М. Грема (K. Howson & M. Graham) [10] розкривають економічну географію платформеного капіталізму, де цифрові мережі вартості формують нову логіку субрегіонального домінування через перехід до активів з низьким вмістом фізичних компонентів.

3. Геоурбаністика та мережева ієрархія центрів управління. Базисом є концепт «глобального міста» С. Сассен (S. Sassen) [11] та теорія світових міських мереж П. Тейлора (P. Taylor) [12]. Дослідження Ф. Макканна

(P. McCann) та Р. Кресченці (R. Crescenzi) [13–14] доводять, що конкурентоспроможність територій прямо залежить від їхньої інтеграції в корпоративні мережі, де міста-вузли виступають головними акумуляторами знань та капіталу.

4. Центро-периферійна трансформація. Дихотомію «Центр-Периферія» та методи діагностики просторової нерівності представлено у працях Я. Верменич та В. Опалько [15–16]. Важливим доповненням є висновки Т. Сіглера (T. Sigler) та Б. Деруддера (B. Derudder) [17] щодо впливу офшорних фінансових центрів на деформацію корпоративної географії та формування «віртуальних» вузлів управління.

Попри значну кількість публікацій, питання ієрархічної типізації центрів управління ТНК у розрізі субрегіонів світу на основі актуальних даних 2025 року [1, 18] потребує подальшого країнознавчого обґрунтування.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є комплексний суспільно-географічний аналіз територіальної структури та функціональної ієрархії глобального транснаціонального капіталу. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: 1) дослідити субрегіональну диференціацію розміщення штаб-квартир найбільших ТНК (за Forbes Global 2000) та ідентифікувати ключові центри їх концентрації; 2) виявити просторові відмінності між сировинними, індустріальними та постіндустріальними моделями розвитку через аналіз галузевої специфіки корпоративного сектору; 3) оцінити рівень державного впливу на капітал та обґрунтувати субрегіональні особливості сучасного «державного капіталізму»; 4) типізувати міські центри базування ТНК, виокремивши ієрархію глобальних міст як вузлів управління капіталом; 5) виявити зв'язок між «віком» капіталу та його адаптивністю до цифрових трансформацій у субрегіональному вимірі.

Методологія дослідження. Основу дослідження становить системно-структурний підхід, який дозволяє розглядати транс-

національний капітал як динамічну геопросторову систему. Для реалізації поставлених завдань застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних географічних методів: 1) порівняльно-географічний аналіз та субрегіональна типізація використані для оцінки територіальної диференціації активів, прибутків та капіталізації ТНК у субрегіонах світу (UN M.49) та групування макро-регіонів за рівнем концентрації впливу; 2) функціонально-ієрархічний метод застосований для ранжування міст-дислокацій штаб-квартир та виокремлення типів центрів управління (альфа-міста, хаби, технополіси) у глобальній системі «центр-периферія»; 3) генетичний (історико-географічний) аналіз використаний для виявлення часових закономірностей формування капіталу шляхом зіставлення дат заснування компаній та ідентифікації розбіжностей між «традиційними» та «динамічними» моделями розвитку; 4) статистичний аналіз та індексний метод застосовані для розрахунку галузевої структури, оцінки рівня державного контролю та верифікації зв'язку між концентрацією капіталу й рівнем глобалізації за KOF Index (2025) [18]; 5) матричний метод використаний для побудови крос-регіональної моделі «субрегіон – тип міста», що дозволило типізувати стратегії розміщення капіталу (від «мережевої децентралізації» до «гіперцентралізації»); 6) картографічний метод використаний для візуалізації результатів дослідження, зокрема побудови картосхеми субрегіональної асиметрії активів ТНК та їхньої секторальної спеціалізації; 7) метод наукового синтезу та дедукції використані для теоретичного узагальнення результатів та формулювання концептуальних висновків щодо трансформації архітектури світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна геопросторова архітектура транснаціонального капіталу характеризується високим ступенем асиметрії та формуванням нових полюсів гравітації. Аналіз даних рейтингу Forbes Global 2000 (2025) [1] свідчить про те, що попри процеси гло-

бальної регіоналізації, основна потужність корпоративного сектору залишається сконцентрованою у трьох макрорегіональних «вузлах» – Північній Америці, Східній Азії та Західній Європі. Проте деталізація аналізу на рівні субрегіонів (згідно з класифікацією UN M.49) дозволяє виявити значно складнішу внутрішню ієрархію.

Варто зауважити, що територіальний аналіз охоплює 17 субрегіонів світу, які мають безпосереднє представництво в рейтингу. Відсутність компаній-лідерів у решті 5 субрегіонах (зокрема у певних частинах Африки та Океанії) є красномовним індикатором глибокої периферійності цих територій у сучасних процесах транснаціоналізації капіталу.

Для кількісної оцінки зазначеної асиметрії та ідентифікації субрегіональних пропорцій розподілу капіталу нами було систематизовано дані рейтингу за ключовими фінансово-економічними індикаторами (табл. 1).

Субрегіони у таблиці 1 впорядковано за ієрархічним принципом відповідно до обсягів сукупних продажів ТНК, що дозволяє наочно простежити концентрацію капіталу в глобальних центрах впливу.

Результати ранжування (табл. 1) виявляють суттєві якісні розбіжності між лідерами світового корпоративного сектору. Ключовим є географічний парадокс: Східна Азія, володіючи активами (61,5 трлн дол.), що лише на 6% менше за показник Північної Америки, утричі поступається останній за ринковою вартістю. Це підтверджує тезу про домінування в Азії банківського капіталу з низькою оборотністю, тоді як американська модель базується на високорентабельних активах у сферах ІТ, фінансів та сервісу.

Аналіз дозволяє виокремити такі закономірності просторової організації капіталу: 1) формування біполярної моделі: сумарна ринкова вартість ТНК Північної Америки та Східної Азії становить близько 70% світової. При цьому Західна Європа, попри значні активи, поступово втрачає динаміку зростання капіталізації; 2) субрегіональна специфіка рентабельності: компаративний аналіз

Таблиця 1

Компаративний аналіз фінансової потужності та ранжування субрегіонів світу за ключовими індикаторами Forbes Global 2000 (станом на 2025 р.)

№ з/п	Субрегіон світу (UN M.49)	Ключові фінансові індикатори потужності ТНК (сума, \$ млрд / ранг)			
		Продажі	Прибуток	Активи	Ринкова вартість
1	Північна Америка	16,500 / 1	1,945 / 1	65,200 / 1	50,200 / 1
2	Східна Азія	14,800 / 2	915 / 2	61,500 / 2	15,500 / 2
3	Західна Європа	6,800 / 3	550 / 3	38,000 / 3	8,200 / 3
4	Північна Європа	3,900 / 4	380 / 4	28,500 / 4	6,500 / 4
5	Західна Азія	2,340 / 5	328 / 5	13,400 / 5	4,120 / 5
6	Південна Азія	1,950 / 6	145 / 7	7,800 / 8	2,400 / 6
7	Південна Європа	1,850 / 7	165 / 6	12,100 / 6	2,100 / 7
8	Південно-Східна Азія	1,400 / 8	115 / 8	8,200 / 7	1,650 / 8
9	Південна Америка	850 / 9	105 / 9	3,400 / 10	1,100 / 10
10	Австралія та Нова Зеландія	780 / 10	90 / 10	5,500 / 9	1,450 / 9
11	Центральна Америка	420 / 11	45 / 12	1,100 / 13	480 / 11
12	Східна Європа	310 / 12	28 / 14	950 / 14	240 / 14
13	Південна Африка	280 / 13	35 / 13	1,400 / 12	350 / 13
14	Карибська Америка	180 / 14	55 / 11	2,800 / 11	420 / 12
15	Північна Африка	65 / 15	8 / 15	320 / 15	75 / 15
16	Західна Африка	18 / 16	2 / 17	45 / 16	35 / 16
17	Центральна Азія	15 / 17	5 / 16	38 / 17	28 / 17

Примітка: сформовано на основі 17 субрегіонів, країни яких представлені в рейтингу Forbes Global 2000 (2025); субрегіони, де відсутні ТНК даного рівня, до аналізу не включалися.

співвідношення «Продажі/Прибуток» свідчить, що субрегіони з постіндустріальною структурою (Північна Америка, Північна Європа) демонструють маржу прибутку 10-12%. Натомість у Східній Азії вона майже вдвічі нижча (~6%), що зумовлено переважанням промислового капіталу з високою часткою матеріальних витрат та консервативною стратегією державних фінансових установ (зокрема в КНР); 3) периферійна фрагментація: субрегіони Африки та Центральної Азії демонструють критичну залежність від кон'юнктури сировинних ринків, оскільки їхнє представництво у рейтингу Forbes 2000 обмежене нафтогазовим та гірничодобувним секторами.

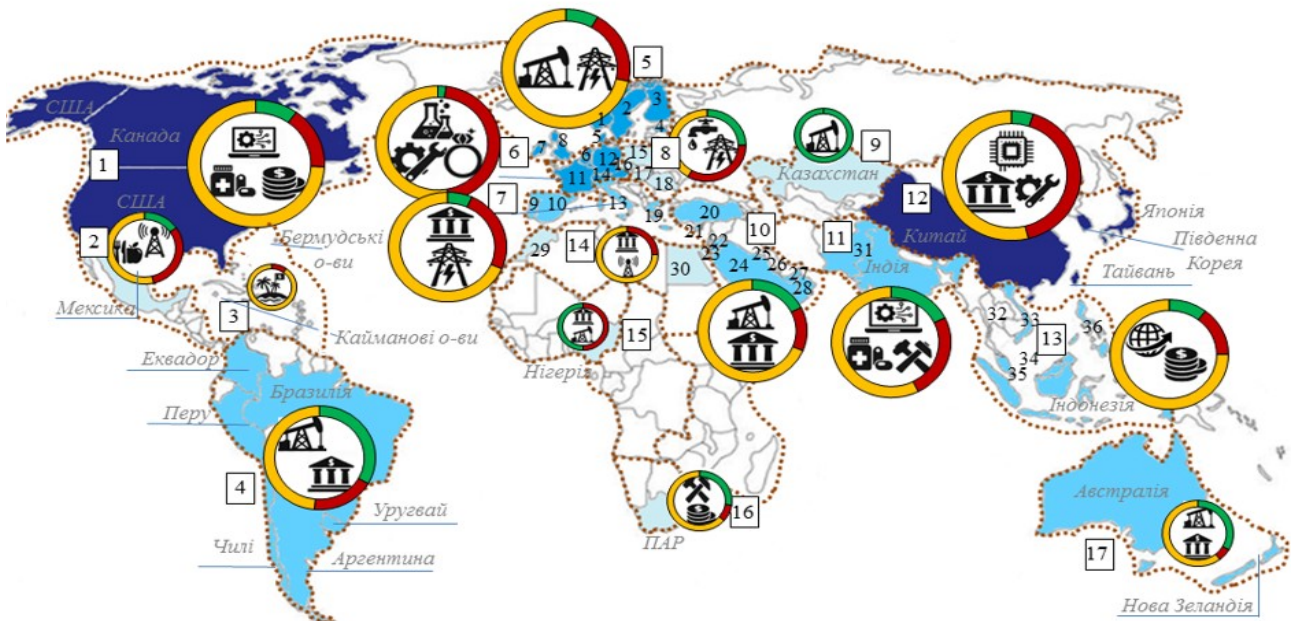
Для просторової інтерпретації виявленої біполярності та «заземлення» фінансових потоків нами побудовано картосхему (рис. 1), яка інтегрує кількісний розподіл ТНК із їхньою секторальною спеціалізацією.

Карта візуалізує стійкість геопросторової полярності світу та функціональні ролі субрегіонів у глобальному поділі праці.

Понад 75% капіталу сконцентровано у локусах «Великої Тріади», де кожен полюс має специфічне галузеве ядро: Північна Америка домінує у сфері високих технологій та біотеху; Східна Азія утримує статус «індустріальної платформи» з потужним банківським сектором; Західна Європа спеціалізується на машинобудуванні, хімії та фармацевції. На противагу лідерам, картографічний аналіз виявляє розлогі зони «корпоративної пустелі». Африка, Центральна Азія та Океанія сукупно генерують менше 1% учасників рейтингу Forbes. Такий контраст підтверджує тяжіння капіталу до територій із високою якістю інституційного середовища та розвинутою інфраструктурою, що корелює з показниками KOF Index у країнах-лідерах [16].

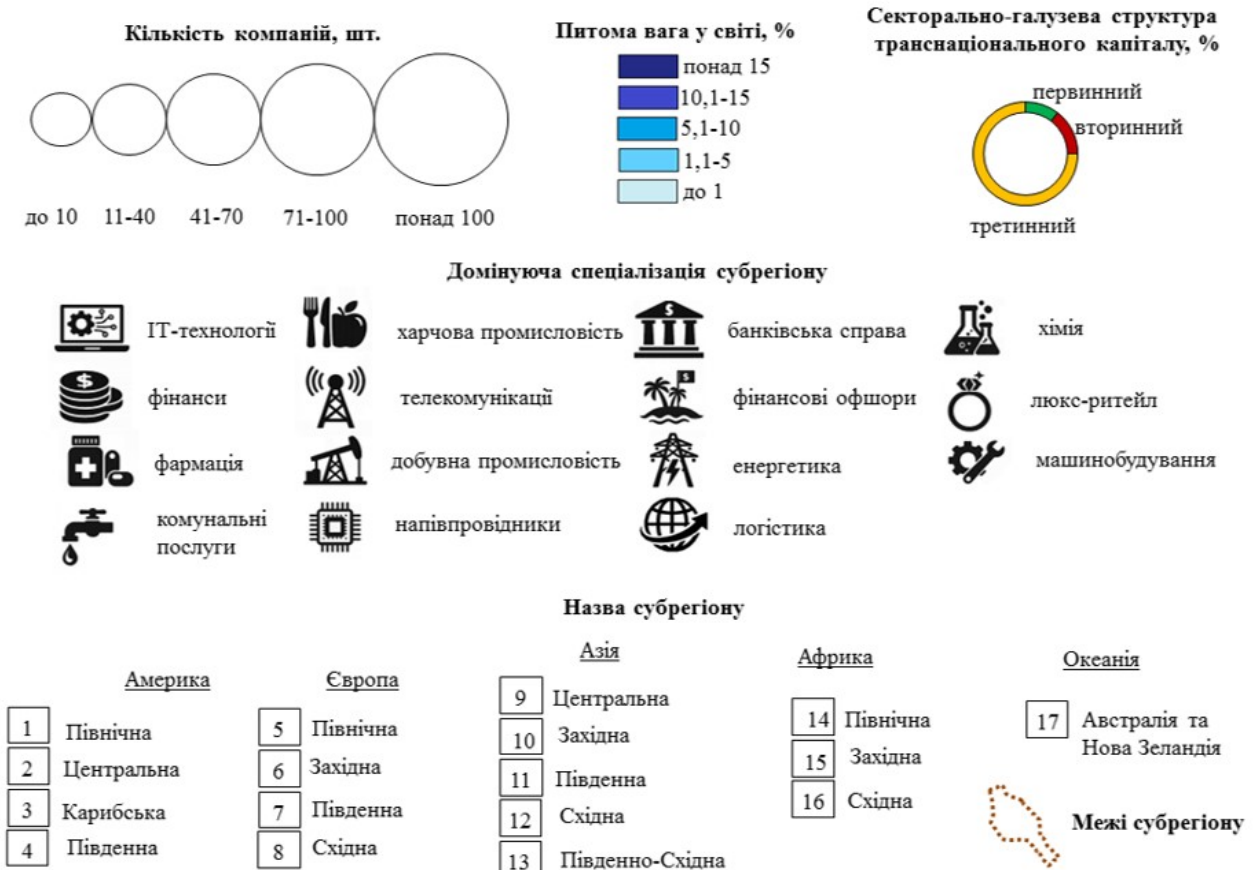
Секторальна спеціалізація дозволяє типізувати субрегіони за їхньою роллю у МПП:

1) інноваційно-сервісний (Ядро): Північна Америка та Північна Європа (частка послуг 74,1% та 71,6%), де домінують ІТ, фінанси та біофармацевтика;

1 – Норвегія	7 – Ірландія	13 – Італія	19 – Греція	25 – Кувейт	32 – Таїланд
2 – Швеція	8 – Велика Британія	14 – Австрія	20 – Туреччина	26 – Катар	33 – В'єтнам
3 – Фінляндія	9 – Португалія	15 – Польща	21 – Кіпр	27 – ОАЕ	34 – Малайзія
4 – Естонія	10 – Іспанія	16 – Чехія	22 – Йорданія	28 – Оман	35 – Сінгапур
5 – Данія	11 – Франція	17 – Угорщина	23 – Ізраїль	29 – Марокко	36 – Філіппіни
6 – Бенілюкс
(Бельгія, Нідерланди,
Люксембург)	12 – Німеччина	18 – Румунія	24 – Саудівська Аравія	30 – Єгипет	
				31 – Пакистан	

Рис. 1. Геопросторова диференціація та секторальна структура транснаціонального капіталу
Джерело: складено за даними [1, 18]

2) індустріально-технологічний: Східна Азія (вторинний сектор – 41,0%, електроніка, автопром) та Західна Європа (45,0%, машинобудування, люкс-ритейл);

3) ресурсно-сировинний: Південна Америка, Центральна та Західна Азія з часткою первинного сектору 17,4%–33,3% (нафтогазові та гірничі ТНК). Екстремальний прояв – Центральна Азія (100% первинного сектору).

Окремої уваги заслуговує Карибська Америка. Попри низьку кількість компаній, вона демонструє рекордну частку третинного сектору (90,0%). Однак, на відміну від «технологічних» послуг США, цей субрегіон спеціалізується на фінансових офшорах та страхуванні.

Отже, рис. 1 демонструє не лише нерівномірність накопичення капіталу, а й фундаментальну структурну асиметрію: перехід від ресурсно-орієнтованих моделей на периферії до інтелектуально-сервісних стратегій розвитку в межах глобальних центрів управління.

Виявлена субрегіональна асиметрія та секторальна спеціалізація капіталу актуалізують перехід від площинного до мережевого аналізу геопростору. Глобальна економічна потужність гранично концентрується у вузькому колі світових міст – «командних пунктів» транснаціонального капіталу. Для ідентифікації цих ключових вузлів нами систематизовано 351 місто-резиденцію штаб-

квартир ТНК за функціональним статусом (табл. 2).

Аналіз табл. 2 свідчить про завершення формування багаторівневої мережі міст як ключових центрів дислокації штаб-квартир ТНК. Найвищий щабель посідають «Альфа-міста» (21,0% ТНК) та фінансово-логістичні хаби (19,0%), що інтегрують національні економіки в глобальний простір. Проте динамічним каркасом сучасної економіки стають галузеві інноваційні кластери (17,0%) та промислові столиці (13,0%), які поступово нівелюють монополію традиційних фінансових центрів. Регіональні (16,0%) та офшорні (14,0%) вузли формують допоміжний, часто «віртуальний» рівень структури.

Для комплексної візуалізації геопросторової архітектури капіталу нами побудовано картосхему (рис. 2), яка базується на поєднанні двох площин дослідження. По-перше, способом якісного фону відображено тип корпоративного каркаса країни, під яким ми розуміємо сформовану модель просторової організації штаб-квартир ТНК (від моноцентричної столичної до поліцентричної високотехнологічної), що визначає ступінь децентралізації управління в національній економіці. По-друге, за допомогою способу картодіаграм здійснено структурний аналіз поширення типів міст-вузлів у межах субрегіонів світу. Це дозволило наочно продемонструвати співвідношення між різними функ-

Таблиця 2

Ієрархічна структура глобальних міст як вузлових центрів концентрації транснаціонального капіталу (за даними Forbes Global 2000, на 2025 р.)

№ з/п	Тип міста за статусом штаб-квартири	Приклади міст	Кількість ТНК	Питома вага (%)
1	Глобальні центри управління (Альфа-міста)	Пекін, Токіо, Нью-Йорк, Лондон, Париж	420	21.0
2	Фінансово-логістичні хаби	Сінгапур, Гонконг, Шанхай, Торонто, Франкфурт	380	19.0
3	Галузеві інноваційні кластери (технополіси)	Сан-Хосе, Шеньжень, Бангалор, Мюнхен	340	17.0
4	Вузькоспеціалізовані промислові столиці	Х'юстон, Базель, Штутгарт, Тайбей	260	13.0
5	Регіональні адміністративні центри	Мумбаї, Сан-Паулу, Джакарта, Стамбул, Мехіко	320	16.0
6	Офшорні та фіскальні юрисдикції	Гамільтон, Джорджтаун, Люксембург	280	14.0
Глобальна мережа корпоративного управління			2000	100%

ціональними типами міст (Альфа-вузлами, технополісами, хабами тощо) у кожному макрореґіоні.

На основі синтезу функціональних типів міст (табл. 2) та їхньої простої концентрації, нами виокремлено 8 типів національних корпоративних каркасів, диференційованих за ступенем складності та децентралізації управління: 1) глобальний диверсифікований (США, Китай), що має найвищий рівень складності (гіпермережі), де десятки інноваційних та промислових вузлів взаємодіють із кількома Альфа-центрами; 2) зрілий мережевий (глобальні лідери – Німеччина, Велика Британія, Японія) як прояв еталонної децентралізації з рівномірним розподілом капіталу між високотехнологічними кластерами; 3) поліцентричний високотехнологічний (Швеція, Франція, Тайвань) складна мережа з акцентом на інноваційні технополіси; 4) децентралізований галузевий (Норвегія, Фінляндія, Ізраїль, ОАЕ) як стійка модель, що спирається на спеціалізовані енергетичні та інноваційні вузли; 5) біцентричний/мережевий (Польща, Бельгія, Малайзія), як перехідна форма, де потужні корпоративні центри формуються поза межами столиць; 6) централізовано-хабовий (Португалія, В'єтнам, офшорні зони) з жорсткою орієнтацією на логістичні «брами» та фіскальні юрисдикції; 7) спеціалізований моноцентричний (Аргентина, Казахстан, Чехія), для якого властиве домінування столиці при наявності окремих промислових супутників; 8) столичний (Естонія, Пакистан, Єгипет) з концентрацією капіталу виключно в адміністративному центрі.

Зіставлення національних каркасів із субреґіональною структурою вузлів (картодіаграми на рис. 2) дозволяє констатувати трансформацію глобальної моделі «Центр-Периферія» у мережеву екосистему. Субреґіони «Глобального Ядра» (Північна Америка, Західна та Північна Європа, Східна Азія) демонструють найвищу стійкість бізнес-простору. Їхня перевага базується на функціональному паритеті, де висока частка іннова-

ційних технополісів (від 30% у Східній Азії до 34% у Північній Америці) та промислових столиць урівноважує вплив фінансових Альфа-центрів. Це створює «страхувальну сітку» капіталу, де криза в одному Альфа-місті не руйнує регіональну стабільність. Натомість для субреґіонів «Глобального Півдня» (Африка, Центральна та Південна Азія) характерна лінійна, вразлива архітектура, оскільки домінує столичний тип каркаса із критичною залежністю від адміністративних та регіональних центрів, які часто є єдиними вузлами зв'язку з глобальним ринком.

Винятком є Карибська Америка та Південно-Східна Азія, де субреґіональні діаграми фіксують аномально високу частку хабів та офшорних вузлів (до 100% у Карибах). Це підтверджує формування специфічного «транзитного» прошарку, що виконує роль сервісного шлюзу між Ядром та Периферією, але позбавлений власного інноваційно-промислового ядра.

Виявлена архітектура центрів управління детермінована характером власності та хронологією формування капіталу, що визначає механізми глобальної експансії субреґіонів. Інтерпретація даних Forbes Global 2000 виявляє варіативність моделей контролю над капіталом:

1. «приватний глобалізм» (Північна Америка, Західна Європа): мінімальна частка держвласності (1-10%) при високому індексі транснаціональності (45-80%);

2. ресурсно-державна модель (Західна Азія, Африка): домінування державного сектору (40-75%) у капіталізації найбільших ТНК;

3. інституційний дуалізм (Південна Азія): паритетне співіснування державного капіталу з високотехнологічним приватним експортом.

Доповнення інституційного аналізу хронологічним зрізом бази даних дозволяє оцінити здатність субреґіональних економік до самоочищення та генерації нових лідерів. Узагальнення даних щодо «віку» капіталу (Forbes Global 2000) дозволяє виділити такі тенденції:

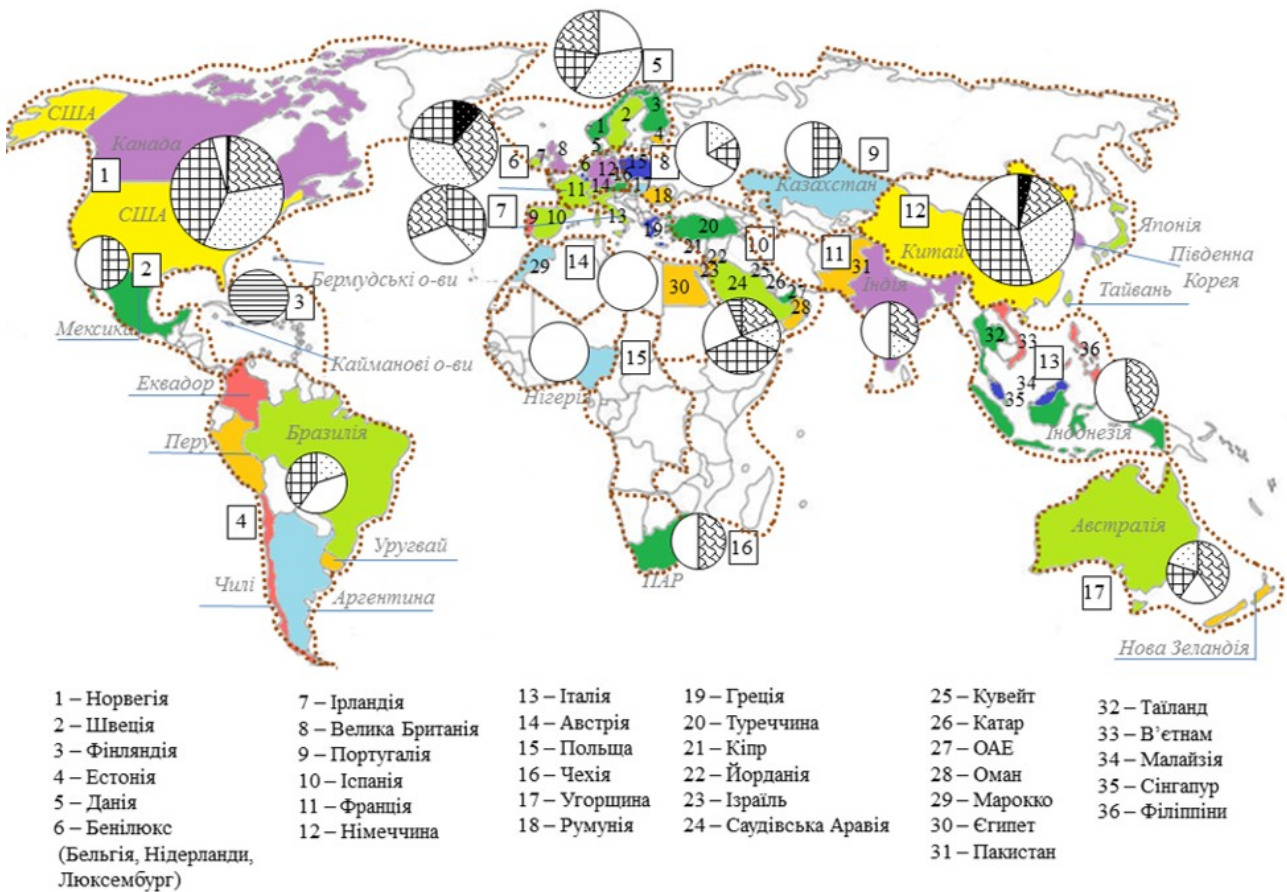
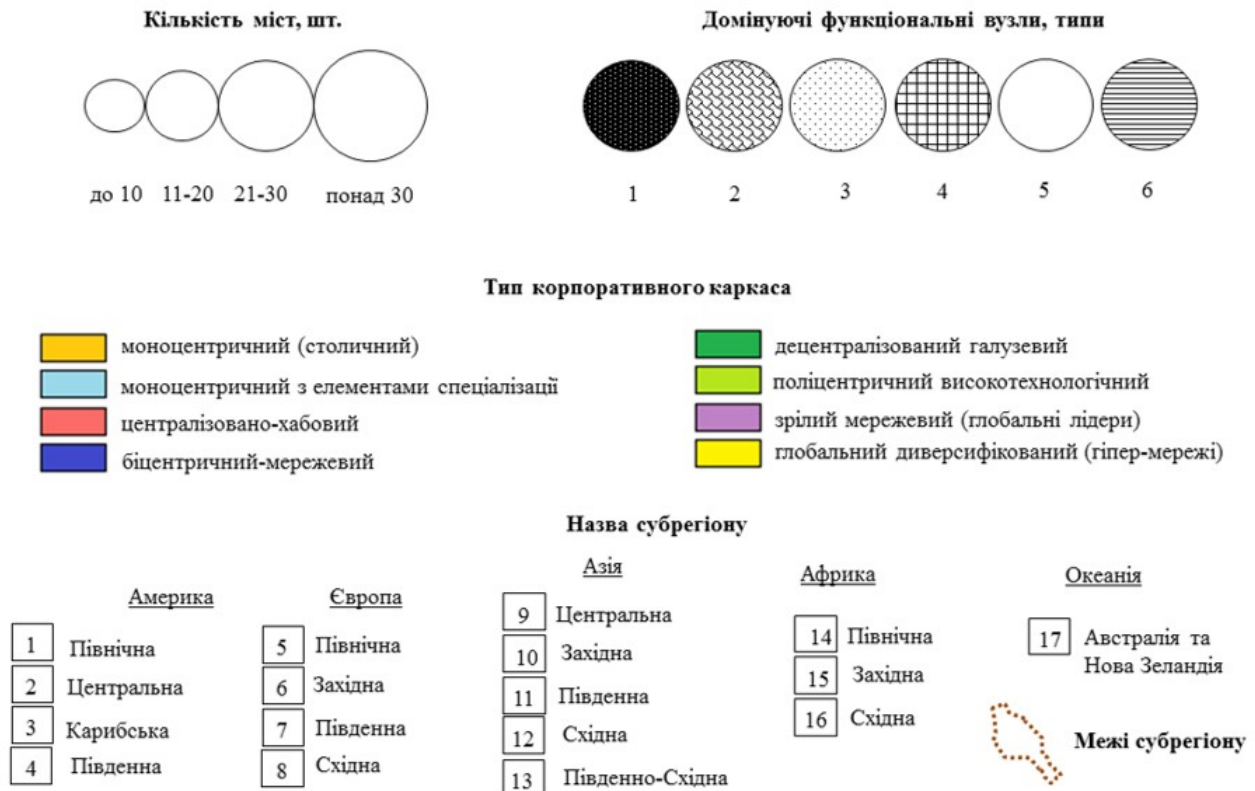

Рис. 2. Типологія світових міст як центрів транснаціонального впливу
Джерело: складено за даними [1]

– американський «динамізм сталого оновлення» – унікальне поєднання «патріархів» (J.P. Morgan, 1799) та лідерів XXI ст. (NVIDIA, Alphabet, Meta), що підтверджує найвищу у світі швидкість капіталізації інновацій;

– європейський «музей капіталу» – домінування столітніх корпорацій (Saint-Gobain, 1665; Barclays, 1690) як символ інституційної стійкості та певної інерційності галузевої структури, що поступово дрейфує до технологізації (Spotify, Adyen);

– феномен «азійського еволюційного стиснення» – поєднання глибоких традицій (Sumitomo, 1615) із вибуховим зростанням молодих гігантів (BYD, Temu), які пройшли шлях до глобальних масштабів у 5-10 разів швидше за західних конкурентів;

– інституційна переривчастість (Східна Європа, Глобальний Південь) – через геополітичну турбулентність та постсоціалістичну трансформацію великий бізнес тут сформований лише за останні 30-40 років, що зумовлює його високу гнучкість, але стратегічну вразливість перед кризами.

Географія капіталу прямо корелює з його генезисом: тривала економічна історія зумовлює певну інерцію систем, тоді як молоді структури демонструють вищу адаптивність. Виявлені типи корпоративних каркасів (рис. 2) є просторовим віддзеркаленням цих інституційних моделей: мережева структура «Ядра» базується на тривалій еволюції приватного капіталу, тоді як моноцентризм «Глобального Півдня» відображає відносну молодість та високу концентрацію ресурсів навколо адміністративних центрів. Комплексна детермінація параметрів діяльності ТНК підтверджує формування нової архітектури світу, де домінування визначається вже не лише обсягом активів, а швидкістю інституційної адаптації та технологічного оновлення.

Висновки. Результати комплексного суспільно-географічного аналізу територіальної структури глобального капіталу дозволяють сформулювати такі теоретичні та прикладні узагальнення:

1. Стійкість макрорегіональної асиметрії. Геопросторова архітектура світового господарства зберігає неокolonіальну інерцію: понад 75% капіталу ТНК залишаються детермінованими межами «Триади». Проте аналіз виявив зміщення фокусу від простої концентрації активів до монополізації фінансово-адміністративного контролю вузьким колом субрегіонів-лідерів.

2. Трансформація парадигми «Ядро-Периферія». Глобальний розрив остаточно трансформувалася з ресурсної у сервісно-технологічну залежність. Домінування сервісної моделі (74,1% у Пн. Америці) проти індустриально-сировинної спеціалізації країн, що розвиваються, маркує перехід до ієрархії, де інтелектуальний капітал є вагомим за контроль над фізичними ресурсами.

3. Формування глобальної мережі «командних пунктів». Доведено, що реальна економічна влада локалізована в багаторівневій мережі міст як резиденцій штаб-квартир ТНК. Виявлено функціональну диференціацію 351 ключового вузла: від «Альфа-міст» (21,0%) до спеціалізованих технополісів (17,0%), що формують динамічний каркас цифрової економіки.

4. Типологічна диференціація національних каркасів. Вперше ідентифіковано вісім типів організації капіталу в країнах світу за ступенем децентралізації та складності управління. Картографічне моделювання дозволило розмежувати «Глобальний диверсифікований тип» (США, Китай) зі стійкими гіпер-мережами та «Столичний тип» Периферії, де гранична концентрація капіталу зумовлює стратегічну вразливість економічних систем.

5. Субрегіональний паритет як чинник стійкості. Встановлено, що стійкість бізнес-простору «Глобального Ядра» забезпечується функціональним паритетом між фінансовими центрами та інноваційно-промисловими вузлами. Натомість формування «сервісних шлюзів» у Карибському басейні та Південно-Східній Азії створює транзитний прошарок, позбавлений власного виробничого ядра.

6. Інституційно-хронологічна детермінація. Темпи капіталізації у XXI ст. визначаються швидкістю самооновлення інституцій: від інерційного «європейського консерватизму» до «американського динамізму» та «азійського еволюційного стиснення», де молоді системи досягають глобальних масштабів у 5–10 разів швидше за традиційних лідерів.

7. Стратегічний імператив для України та Східної Європи. В умовах постсоціалістичної трансформації та геополітичної турбулентності подолання статусу «ресурсного додатка» можливе лише через розбудову децентралізованих галузевих каркасів. Розвиток власних інноваційних технополісів є єдиним шляхом перетворення на функціональний вузол у глобальній ієрархії транснаціонального бізнесу.

Література

1. The Global 2000 2025. *Forbes*. June 12, 2025. URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/> (дата звернення: 04.03.2026).
2. Фецишин І., Погайдак Р. Глобалізація як концепт і історичне явище: еволюція терміну та його сучасне трактування. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2025. Вип. 1 (32). С. 146–156. DOI: <https://doi.org/10.33108/sep2025.01.146>.
3. Радзівєвська С. О. Країни-лідери в умовах трансформації глобальної економічної системи. *Український економічний часопис*. 2024. № 7. С. 91–97. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-7-15>.
4. Antras P. Conceptual Aspects of Global Value Chains. *World Bank Economic Review*. 2020. Vol. 34, No. 3. P. 551–574. DOI: <https://doi.org/10.1093/wber/lhz005>.
5. Baldwin R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Cambridge : Harvard University Press, 2016. 344 p.
6. Яценко Б. П. Геостратегічне позиціонування економічно розвинених країн сучасного світу. *Український географічний журнал*. 2022. № 2. С. 46–53. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.046>.
7. Калінін В. В. Транснаціональні важелі глобалізації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2024. № 27. С. 49–63. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-49-63>.
8. UN Trade and Development. *World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Government*. Geneva: United Nations, 2024. 238 p. DOI: <https://doi.org/10.18356/9789210031127>.
9. Mazzucato M. *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London : Penguin Books, 2018. 288 p.
10. Howson K., Ferrari F., Ustek-Spilda F. et al. Driving the digital value network: The economic geography of global platform capitalism. *Global Networks*. 2022. Vol. 22, No. 4. P. 631–648. DOI: <https://doi.org/10.1111/glob.12358>.
11. Sassen S. The global city: introducing a concept. *The Brown Journal of World Affairs*. 2005. Vol. XI. Iss. 2. P. 27–43.
12. Taylor P. J., Derudder B. *World City Network: A Global Urban Analysis*. 2nd ed. London : Routledge, 2015. 250 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315730950>.
13. McCann P. Globalization and economic geography: the world is curved, not flat. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. 2008. Vol. 1, Iss. 3. P. 351–370. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsn002>.
14. Crescenzi R., Iammarino S. Global Investments and Regional Development: Trajectories of Inequality and Regimes of Multi-Level Governance. *Regional Studies*. 2017. Vol. 51, No. 1. P. 111–125. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1262016>.
15. Верменич Ю. Дихотомія центр-периферія в системі просторових структур глобалізованого світу. *Міжнародні відносини України: наукові пошуки та знахідки*. 2022. № 31. С. 183–201. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2022.31.183>.
16. Опалько В. В. Діагностика соціально-економічної нерівності у глобальному вимірі. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-6>.
17. Sigler T., Martinus K., Iacopini J., Derudder B. The role of tax havens and offshore financial centres in shaping corporate geographies: a sectoral network perspective. *Regional Studies*. 2020. Vol. 54, No. 5. P. 621–633. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1602257>.
18. KOF Index of Globalization 2025. *KOF Swiss Economic Institute*. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення: 04.03.2026).

References

1. The Global 2000 2025. (2025, June 12). *Forbes*. Retrieved from: <https://www.forbes.com/lists/global2000/>
2. Fedyshyn, I., & Pohaidak, R. (2025). Hlobalizatsiia yak kontsept i istorychne yavyshche: Evoliutsiia terminu ta yoho suchasne traktuvannia [Globalization as a concept and historical phenomenon: Evolution of the term and its modern interpretation]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, 1(32), 146–156. <https://doi.org/10.33108/sepd2025.01.146> [in Ukrainian].
3. Radziievska, S. O. (2024). Krainy-lidery v umovakh transformatsii hlobalnoi ekonomichnoi systemy [Leading countries in the conditions of transformation of the global economic system]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, 7, 91–97. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-7-15> [in Ukrainian].
4. Antràs, P. (2020). Conceptual aspects of global value chains. *World Bank Economic Review*, 34(3), 551–574. <https://doi.org/10.1093/wber/lhz005>
5. Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press.
6. Yatsenko, B. P. (2022). Heostrategichne pozytsionuvannia ekonomichno rozvynenykh krain suchasnoho svitu [Geostrategic positioning of economically developed countries of the modern world]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 2, 46–53. <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.046> [in Ukrainian].
7. Kalinin, V. V. (2024). Transnatsionalni vazheli hlobalizatsii: Teoretyko-metodolohichni aspekt [Transnational levers of globalization: Theoretical and methodological aspect]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Ekonomika*, 27, 49–63. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-49-63> [in Ukrainian].
8. UN Trade and Development. (2024). *World investment report 2024: Investment facilitation and digital government*. United Nations. <https://doi.org/10.18356/9789210031127>
9. Mazzucato, M. (2018). *The entrepreneurial state: Debunking public vs. private sector myths*. Penguin Books.
10. Howson, K., Ferrari, F., Ustek-Spilda, F., et al. (2022). Driving the digital value network: The economic geography of global platform capitalism. *Global Networks*, 22(4), 631–648. <https://doi.org/10.1111/glob.12358>
11. Sassen, S. (2005). The global city: Introducing a concept. *The Brown Journal of World Affairs*, 11(2), 27–43.
12. Taylor, P. J., & Derudder, B. (2015). *World city network: A global urban analysis* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315730950>
13. McCann, P. (2008). Globalization and economic geography: The world is curved, not flat. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 1(3), 351–370. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsn002>
14. Crescenzi, R., & Iammarino, S. (2017). Global investments and regional development: Trajectories of inequality and regimes of multi-level governance. *Regional Studies*, 51(1), 111–125. <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1262016>
15. Vermenych, Y. (2022). Dykhotomiia tsentr-peryferiia v systemi prostorovykh struktur hlobalizovanoho svitu [Center–periphery dichotomy in the system of spatial structures of the globalized world]. *Mizhnarodni vidnosyny Ukrainy: Naukovi poshuky ta znakhidky*, 31, 183–201. <https://doi.org/10.15407/mzu2022.31.183> [in Ukrainian].
16. Opalko, V. V. (2018). Diahnostyka sotsialno-ekonomichnoi nerivnosti u hlobalnomu vymiri [Diagnosis of socio-economic inequality in the global dimension]. *Ekonomika i suspilstvo*, 17, 37–45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-6> [in Ukrainian].
17. Sigler, T., Martinus, K., Iacopini, J., & Derudder, B. (2020). The role of tax havens and offshore financial centres in shaping corporate geographies: *A sectoral network perspective*. *Regional Studies*, 54(5), 621–633. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1602257>
18. KOF Swiss Economic Institute. (2025). *KOF index of globalization*. Retrieved from: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 13.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026